

the independence of the bar in the aspect of international law and European understanding of this category is the provision of institutional and functional (procedural) opportunities for the attorney to perform all types of professional activities freely and independently from: 1) the state; 2) the client; 3) personal bias or interest; 4) the public; 5) management law firm (Board, Association and so on) and the professional Association of lawyers. An important element of ensuring the independence of the bar is the implementation of the European standards regarding the independence of each lawyer, in particular: a) the many duties to which a lawyer is subject require the lawyer's absolute independence, free from all other influence, especially such as may arise from his or her personal interests or external pressure; b) this means that the lawyer must be independent of the state and other powerful interests, and must not allow his or her independence to be compromised by improper pressure from business associates; c) such independence is as necessary to trust in the process of justice as the impartiality of the judge; d) indeed without this independence from the client there can be no guarantee of the quality of the lawyer's work; e) a lawyer must therefore avoid any impairment of his or her independence and be careful not to compromise his or her professional standards in order to please the client, the court or third parties; f) this independence is necessary in non-contentious matters as well as in litigation, advice given by a lawyer to the client has no value if the lawyer gives it only to ingratiate him- or herself, to serve his or her personal interests or in response to outside pressure; g) the lawyer's membership of a liberal profession and the authority deriving from that membership helps to maintain independence, and bar associations must play an important role in helping to guarantee lawyers' independence; h) self-regulation of the profession is seen as vital in buttressing the independence of the individual lawyer; j) it is notable that in unfree societies lawyers are prevented from pursuing their clients' cases, and may suffer imprisonment or death for attempting to do so.

Key words: *attorney, principle, independence, intervention, impartiality, advocate self-government, professional Association.*

УДК 343.140.02

О.М. Калачова

**ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИК
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ**

У статті розкрито сутність доказового права у світлі стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Досліджено проблемні питання, що виникають в процесі доказування у кримінальному провадженні, з урахуванням позиції Європейського суду з прав людини.

Виокремлено критерії допустимості доказів у кримінальному провадженні України з урахуванням практики Європейського Суду з прав людини. Зроблено висновок, що допустимість доказів регулюється перш за все національним законодавством і, зазвичай, саме національні судові органи здійснюють оцінку доказів у провадженні. Завдання Європейського суду з прав людини полягає не у вирішенні питання, чи належним чином, наприклад, покази свідків було долуче-

но як доказ у справі, а в установленні того, наскільки провадження в цілому, включаючи спосіб отримання доказів, було справедливим.

Ключові слова: кримінальне провадження, доказування, докази, належність доказу, допустимість доказу, Європейський суд з прав людини, порушення прав і свобод людини.

Постановка проблеми. У частині 3 статті 62 Конституції України [1], пункті 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 року № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» [2], регламентується, що підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на припущеннях, а також на доказах, отриманих незаконним шляхом. Докази мають бути визнані отриманими незаконним шляхом, тоді, коли їх збір та закріплення здійснено з порушенням гарантованих Конституцією України прав людини й громадянина, установленого кримінальним процесуальним законодавством порядку, або неуповноваженою на це особою або органом, або за допомогою дій, непередбачених процесуальними нормами. У цьому контексті у світлі втілення європейських стандартів у кримінальне провадження додамо, що докази також мають бути отримані із забезпеченням прав та свобод, що гарантовані міжнародними документами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зокрема Конвенцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз рішень Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), які винесені проти України, свідчить, що порушення Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [3] (далі – Конвенція) здебільшого відбувається правоохоронними органами України у ході кримінального провадження. Зокрема, у справі «Сердюк проти України» (рішення від 12 березня 2015 року) констатовано порушення положень Конвенції працівниками Новосанжарського РВ УМВС України в Полтавській та прокуратурою цього району; у справі «Аднаратов проти України» (рішення від 27 листопада 2014 року) – прокуратурою Дзержинського району міста Харків; у справі «Гордієнко проти України» (рішення від 16 жовтня 2014 року) – прокуратурою Суворовського району міста Херсон.

Найбільш поширеними порушеннями є недотримання вимог статей 3, 5, 6 Конвенції щодо заборони катування при проведенні процесуальних дій, недотримання права на свободу та особисту недоторканність при застосуванні затримання і права на справедливий суд у контексті порушення строків розслідування, права на захист. Усі названі порушення прав людини відбуваються в кримінальному провадженні в процесі доказової діяльності правоохоронних органів.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання правозастосування норм Конвенції та положень, що висвітлюються в рішеннях ЄСПЛ, у кримінальному провадженні. Саме тому перед прокуратурою

постає завдання сприяти імплементації європейських стандартів у діяльність правоохоронних органів при розслідуванні кримінального провадження, зокрема в процесі доказування.

Формування цілей. Метою статті є вирішення проблемних питань, що виникають у процесі доказування у кримінальному провадженні, з урахуванням позиції ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу. Доказова діяльність – це складний та неперервний процес, який охоплює всі стадії кримінального провадження, здійснюється у визначеній законом процесуальній формі й займає одне з ключових місць у кримінальному судочинстві. Саме тому важливим у процесі доказування є дотримання європейських стандартів, що в подальшому унеможливитиме оскарження дій та рішень судових і правоохоронних органів до ЄСПЛ.

ЄСПЛ у своїй діяльності керується принципом субсидіарності, тобто ця судова організація не є судом «четвертої інстанції», усі правові спори вирішуються на національному рівні. ЄСПЛ відіграє субсидіарну (допоміжну) роль, вирішуючи лише ті питання, які не можуть бути ефективно вирішені на національному рівні. За змістом статті 19 Конвенції ЄСПЛ контролює дотримання державами-сторонами Конвенції взятих на себе зобов'язань щодо дотримання прав особи, гарантованих зазначеним міжнародно-правовим документом.

Відповідно до частини 1 статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [4] положення Конвенції та практики ЄСПЛ застосовуються як джерело права, зокрема, у кримінальному провадженні. Так, частина 5 статті 9 КПК України регламентує обов'язок застосування кримінального процесуального законодавства України з урахуванням практики ЄСПЛ. У частині 2 статті 8 КПК України також зазначається, що принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ [5].

Відзначимо, що в Конвенції, порушення якої призводить до відповідних рішень ЄСПЛ, загалом нема згадки про докази та будь-які порушення у процесі доказування. Лише в контексті прав особи зазначено, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше право допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення (пункт «d» частини 3 статті 6 Конвенції). Тобто, це єдина вказівка в Конвенції на спосіб отримання доказів.

Положення статті 6 Конвенції гарантує право на справедливий судовий розгляд, проте не встановлюються правила допустимості доказів як таких. Питання щодо допустимості доказів у кримінальному провадженні – це насамперед предмет регулювання національного законодавства і,

як правило, саме національні суди уповноважені давати оцінку наявним у провадженні доказам. Завданням ЄСПЛ не є заміщення національних судів в оцінці доказів або в наданні конкретного вирішення питання щодо балансу інтересів сторін (справа «Корньє і Карпенко проти України», заява № 17444/04, рішення від 21.01.2011 р.). ЄСПЛ, зі свого боку, повинен переконатися, що провадження в цілому, зокрема спосіб отримання доказів, було справедливим (рішення від 23 квітня 1997 р. у справі «ВанМехелен та інші проти Нідерландів»; рішення від 9 червня 1998 р. у справі «Тейксейра де Кастро проти Португалії»).

У кримінальному процесуальному законодавстві України недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Істотними порушеннями, відповідно до частини 2 статті 87 КПК України, є:

1) здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов. Так, органи досудового слідства в Закарпатській області провели обшук в іншому володінні особи без дозволу суду, чим порушили вимоги кримінального процесуального законодавства та Конституції України, а тому Апеляційний суд Закарпатської області, з врахуванням Рішення Конституційного Суду України від 20.10.2011 року № 12-рп/2011 (справа № 1-31/2011) прийшов до переконання про недопустимість даного доказу у справі [6];

2) отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження;

3) порушення права особи на захист;

4) отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права;

5) порушення права на перехресний допит.

Недопустимими є також докази, що були отримані:

1) з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні;

2) після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених КПК України, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Специфічним є процес оцінки доказів та відомостей, які стосуються особи підозрюваного, обвинуваченого. Прокурорам у своїй діяльності слід керуватися положенням, що докази, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального провадження, а також відомості

щодо характеру або окремих рис характеру підозрюваного, обвинуваченого є недопустимими на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення (частина 1 статті 88 КПК України). Так, Апеляційний суд Одеської області визнав обґрунтованими твердження апеляційної скарги стосовно недопустимості показань свідка про особу обвинуваченого, оскільки такі показання, згідно з положеннями статті 88 КПК України мають бути визнані недопустимими й підлягають виключенню з вироку [7].

Використання доказів, отриманих незаконно згідно з національним законодавством, саме по собі не є порушенням права на справедливий судовий розгляд. Так, у справі «Паррис проти Кипра» (скарга № 56354/00) скарга була визнана неприйнятною, хоча засудження особи було засноване на результатах незаконної екстумації. ЄСПЛ також визнав справедливим кримінальне провадження, у якому проти обвинуваченого були докази у вигляді розмови, записаної за допомогою прослуховуючого пристрою, установленого в його будинку поліцією, яка незаконно проникла до будинку, виготовивши для цього ключ від замка («Чоклі проти Великобританії», скарга № 63831/00).

Тобто, ЄСПЛ зобов'язаний не визначати, чи певні докази було отримано незаконно, а перевіряти, чи така «незаконність» не спричинила порушення іншого права, гарантованого Конвенцією. ЄСПЛ оцінює, чи було справедливим провадження в цілому, включаючи спосіб, у який було отримано докази, а також можливість для заявника спростувати достовірність доказів і заперечити проти їх використання.

Таким чином, функцією ЄСПЛ не є визначення, чи є конкретний тип доказу, наприклад, доказ отриманий незаконно з точки зору національного законодавства, допустимим, а дійти висновку, чи є заявник винним, чи ні (Барк Хун проти Туреччини, скарга № 17570/04 від 15.12.2009 р.). Наголошуємо, що ЄСПЛ акцентує увагу, що допустимість доказів регулюється перш за все національним законодавством і, як правило, саме національні судові органи здійснюють оцінку доказів у провадженні. Завдання конвенційних органів полягає не у вирішенні питання, чи належним чином, наприклад, покази свідків було долучено як доказ у справі, а в установленні того, наскільки провадження в цілому, включаючи спосіб отримання доказів, було справедливим (див. вищенаведене рішення у справі «Аш проти Австрії» (Asch v. Austria), с. 10, п. 26).

Відповідно до частини 1 статті 6 Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального об-

винувачення. Тобто, справедливість – усеосяжний принцип застосовується до всіх аспектів судового розгляду.

Виходячи з цього, функцією ЄСПЛ не є визначити, чи були отримані певні елементи доказів незаконно, а скоріше вивчити питання, чи призвела така «незаконність» до порушення інших прав, що захищаються Конвенцією. Тобто, ЄСПЛ відповідає на питання: чи був судовий процес у цілому справедливим, уключаючи спосіб, у який було отримано докази.

Розглянемо питання допустимості доказів у кримінальному судочинстві через призму окремих статей Конвенції.

Відповідно до статті 3 Конвенції нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Використання в кримінальному провадженні доказів, отриманих з порушенням статті 3 Конвенції, потребує особливого підходу.

Відповідно до практики ЄСПЛ стаття 3 Конвенції вимагає від органів влади проведення ефективного офіційного розслідування тверджень про жорстоке поводження, навіть якщо таке поводження мало місце з боку фізичних осіб (див. рішення у справах «Денис Васильєв проти Росії» (Denis Vasilyev v. Russia), заява 32704/04, п. 99, від 17 грудня 2009 року; «Бісер Костов проти Болгарії» (Biser Kostov v. Bulgaria), заява № 32662/06, п. 77, від 10 січня 2012 року та «Скороходов проти України» (Skorokhodov v. Ukraine), заява 56697/09, п. 32, від 14 листопада 2013 року).

Жорстоке поводження має досягнути певного мінімального рівня жорстокості, щоб підпадати під дію статті 3 Конвенції. Оцінка цього мінімуму є відносною і залежить від усіх обставин справи, таких як тривалість поводження, його фізичні та психічні наслідки, а в деяких випадках мають ураховуватися також стать, вік і стан здоров'я потерпілого (див. рішення у справі «Лабіта проти Італії» (Labita v. Italy), заява № 26772/95, пп. 119-20, ECHR 2000-IV; рішення у справі «Гордієнко проти України» від 16.01.2015, заява № 27620/09).

Стаття 3 Конвенції вимагає, щоб розслідування небезпідставних тверджень про жорстоке поводження було ретельним. Це означає, що органи влади завжди повинні добросовісно намагатися з'ясувати, що трапилось, та не покладатися на поспішні та необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи або використовувати такі висновки як підставу для своїх рішень. Вони повинні вживати всіх заходів для отримання всіх наявних доказів, які стосуються події, зокрема, показань очевидців та експертних висновків (див. рішення від 15 травня 2012 року у справі «Каверзін проти України» (Kaverzin v. Ukraine), заява № 23893/03, п. 108, з подальшими посиланнями).

Окремо слід акцентувати увагу на обов'язок доведення прокурором у провадженнях про стверджуване жорстоке поводження під час кримінального провадження, зокрема затримання. У цьому випадку в ЄСПЛ на державу покладається обов'язок надати правдоподібне пояснення причин виникнення тілесних ушкоджень та довести, що застосування сили не було надмірним, а якщо цього зроблено не буде, це свідчитиме про наявність питання за статтею 3 Конвенції (див. вищенаведене рішення у справі «Ребок проти Словенії» (Rehbock v. Slovenia); рішення у справах «Зелілоф проти Греції» (Zelilof v. Greece), заява № 17060/03, п. 47, від 24 травня 2007 року; «Левандовський та Левандовська проти Польщі» (Lewandowski and Lewandowska v. Poland), заява № 15562/02, п. 58, від 13 січня 2009 року; «Сташевська проти Польщі» (Staszewska v. Poland), заява № 10049/04, п. 52, від 3 листопада 2009 року та «Мікіашвілі проти Грузії» (Mikiashevili v. Georgia), заява № 18996/06, п. 69, від 9 жовтня 2012 року).

При оцінці того, чи було надано правдоподібне пояснення щодо застосування сили та ушкоджень, отриманих у ході кримінального провадження, увага має приділятися адекватності розслідувань, які проводилися на національному рівні щодо тверджень про жорстоке поводження (див. рішення від 27 вересня 2011 року у справі «Карбовнічек проти Польщі» (Karbowniczek v. Poland), заява № 22339/08, п. 58).

Відповідно до практики ЄСПЛ стаття 3 Конвенції не забороняє застосування фізичної сили з метою затримання. Проте така сила може застосовуватися тільки за необхідності та не повинна бути надмірною (див. серед іншого рішення у справах «Ребок проти Словенії» (Rehbock v. Slovenia), заява № 29462/95, пп. 68-78, ECHR 2000-XII; «Іван Васілев проти Болгарії» (Ivan Vasilev v. Bulgaria), заява № 48130/99, п. 63, від 12 квітня 2007 року, та «Спінов проти України» (Spinov v. Ukraine), заява № 34331/03, п. 51, від 27 листопада 2008 року).

При оцінці доказів ЄСПЛ зазвичай керується критерієм доведеності «поза розумним сумнівом» (див. рішення у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. the United Kingdom), від 18 січня 1978 року, п. 161, Series A № 25). Проте доведеність може впливати із сукупності ознак чи неспростовних презумпцій, достатньо вагомим, чітким і узгодженим між собою чи подібним до них неспростованим презумпцій (див. рішення у справі «Салман проти Туреччини» (Salman v. Turkey), заява № 21986/93, п. 100, ECHR 2000-VII; рішення від 15 листопада 2012 року у справі «Єрохіна проти України» (Yerokhina v. Ukraine), заява № 12167/04, п. 52 з подальшими посиланнями).

У доказовій діяльності прокурор має виходити з того, що забороняється використання несанкціонованої сили або інших методів, що прирівнюються до жорстокого поводження для отримання доказів, зокрема для отримання:

– свідчень, інформації (Ірландія проти Великобританії, Нечипорук та Йонкало проти України);

– біологічних, фізичних або речових зразків (серйозне медичне втручання/примусове визнається жорстоким поведінням) (Яллох проти Німеччини);

– реальних (матеріальних) доказів (Гефген проти Німеччини – «Плоди отруйного дерева»).

Доказ, що підтверджує вину, у вигляді зізнання або речових доказів, отриманих в результаті насильницьких чи жорстоких дій або інших форм поведіння, які можуть бути охарактеризовані як катування, ніколи не слід урахувати як доказ вини особи, незалежно від його доказової сили (Харупонян проти Вірменії, Гафген проти Німеччини).

Оцінка прокурором доказів, отриманих з порушенням статті 3 Конвенції, на предмет їх допустимості в контексті порушення статті 6 Конвенції має проводитися за такими *правилами*:

1) показання, що отримані за допомогою катування або нелюдського поведіння, чи такого, що принижує гідність, вважаються здобутими в межах несправедливого провадження незалежно від їх доказової ваги;

2) речові докази та документи, отримані за допомогою катування, вважаються здобутими в межах несправедливого провадження незалежно від їх доказової ваги;

3) речові докази та документи, що отримані за допомогою нелюдського поведіння, чи такого, що принижує гідність, вважаються здобутими в межах несправедливого провадження, якщо вони мали значення для його результату («Gafgen v. Germany», № 22978/05, 01.06.2010, «Нечипорук і Йонкало проти України», № 42310/04, 21.04.2011, «Češnieks v. Latvia», № 9278/06, 11.02.2014).

Особливої уваги потребує допустимість показань з чужих слів у контексті права на справедливий судовий розгляд згідно зі статтею 6 Конвенції. Використання таких показань не означає автоматичного порушення статті 6 Конвенції, але це винятковість, яка потребує використання певних правил при оцінюванні доказів.

Так, *порушенням статті 6 Конвенції буде*:

– якщо немає вагомих підстав для відсутності особи, яка надала первинні пояснення (якщо це свідок у розумінні Конвенції);

– якщо не були дотримані належні процесуальні гарантії справедливості.

Немає порушення статті 6 Конвенції за умови:

– якщо є вагомі підстави для відсутності особи, яка надала первинні пояснення (якщо це свідок у розумінні Конвенції);

– якщо засудження ґрунтувалося виключно або вирішальною мірою на показаннях із чужих слів;

– якщо були дотримані належні процесуальні гарантії справедливості.

Стаття 8 Конвенції регламентує, що кожен має право на повагу до свого приватного й сімейного життя, до свого житла й кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

При оцінці доказів, отриманих з порушенням статті 8 Конвенції, на предмет їх допустимості в контексті порушення статті 6 Конвенції слід виходити з наступних положень. Так, не буде порушенням статті Конвенції:

– якщо в заявника була можливість оскаржити відповідне втручання в рамках змагального процесу в суді;

– якщо національні суди надали обґрунтовану відповідь на його вагомі аргументи;

– якщо це не єдиний і не вирішальний доказ у кримінальному провадженні.

Висновки. Таким чином, використання доказів, отриманих незаконно згідно з національним законодавством, саме по собі не є порушенням права на справедливий судовий розгляд, що гарантоване статтею 6 Конвенції. ЄСПЛ не визначає, чи певні докази було отримано незаконно, а перевіряє, чи така «незаконність» не спричинила порушення іншого права, гарантованого Конвенцією. ЄСПЛ оцінює, чи було справедливим провадження в цілому, уключаючи спосіб, у який було отримано докази, а також можливість для заявника спростувати достовірність доказів і заперечити проти їх використання.

Використані джерела:

1. Конституція України : офіц. текст : за станом на 6 червня 2015 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://www.zakon.rada.gov.ua/> / .

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 року № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» : офіц. текст : за станом на 6 червня 2015 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://www.zakon.rada.gov.ua/> / .

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 : офіц. текст : за станом на 6 червня 2015 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://www.zakon.rada.gov.ua/> / .

4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV : офіц. текст : за станом на

6 червня 2015 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу до сайту : <http://www.zakon.rada.gov.ua/> /.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : офіц. текст : за станом на 6 червня 2015 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу до сайту : <http://www.zakon.rada.gov.ua/> /.

6. Ухвала Апеляційного суду Закарпатської області від 4.06.2015, судова справа № 308/2441/13-к, рішення № 44617808 / Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/> /.

7. Ухвала Апеляційного суду Одеської області від 11.06.2015, судова справа № 520/14721/13-к, рішення № 45440643 / Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/> /.

Калачёва О.Н. Использование практики Европейского суда по правам человека в уголовном производстве Украины

В статье раскрыта сущность доказательственного права в свете стандартов Конвенции о защите прав человека и основоположных свобод. Исследованы проблемные вопросы, которые возникают в процессе доказывания в уголовном производстве, с учетом позиции Европейского суда по правам человека.

Выделены критерии допустимости доказательств в уголовном производстве Украины с учетом практики Европейского суда по правам человека. Сделан вывод о том, что допустимость доказательств определяется национальным законодательством. Именно национальные судебные органы осуществляют оценку доказательств в производстве. Задачей Европейского суда по правам человека является установление того, насколько производство в целом, включая способ получения доказательств, было справедливым.

Ключевые слова: *уголовное производство, доказывание, доказательства, принадлежность доказательств, допустимость доказательств, Европейского суда по правам человека, нарушение прав и свобод человека.*

Kalachova O.M. Use of the European Court of Human Rights practice in a criminal proceeding in Ukraine

The article discloses the essence of law of evidence in light of the standards of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The problematic issues, emerging in the process of proving in a criminal proceeding, are being researched, taking into account the European court of Human Rights stance.

The most frequent violations are: failure to adhere to the provisions 3, 5, 6 of the Convention on prohibition of torture when carrying out procedural actions, failure to adhere to the right of liberty and security of person during detention and the right to a fair trial in terms of violation of the terms of investigation, right to an effective remedy. All the mentioned violations of human rights take place in a criminal proceeding in the process of providing proof by the law-enforcement agencies.

Use of evidence, obtained illegally under the national legislation, is not by itself the violation of right to a fair trial, provided by Article 6 of the Convention. The European Court on Human Rights does not determine whether certain evidence have been

obtained illegally, but verifies whether such «illegality» caused violation of another right, secured by the Convention. ECHR evaluates, whether a proceeding was fair in whole, including the way, in which the evidence have been obtained, and also the possibility for an applicant to rebut credibility of evidence and to object against its use.

The criterion of admissibility of evidence in a criminal proceeding in Ukraine with taking into consideration the European Court of Human Rights practice are outlined. The conclusion is made, that admissibility of evidence is governed first and foremost by the national legislation and, as a rule, the national judiciary bodies perform evaluation of evidence in a proceeding. The task of the European Court of Human Rights is not to solve an issue, for instance, whether the testimony by witnesses were duly attached to the case as evidence, but to find out, to which extent the proceeding was fair in whole, including the way in which the evidence has been obtained.

Key words: *criminal proceeding, proving, evidence, relevance of evidence, admissibility of evidence, European Court of Human Rights, violation of rights and freedoms of person.*

УДК 343.97(73)

Д.В. Каменський

**КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ПІД ОХОРОНОЮ
КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ ТА США:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

У статті розглянуто загальноправові передумови та юридичні підстави кримінальної відповідальності за протиправні дії з інформацією, що становить комерційну таємницю, в Україні та США. Критично досліджуються та порівнюються ознаки відповідних кримінально-правових заборон, наводяться доречні приклади їх судового тлумачення. На підставі послідовного зіставлення законодавчих, наукових та правозастосовних напрацювань щодо досліджуваного питання в обох державах автор пропонує узагальнювальні висновки щодо якості правової охорони комерційної таємниці від злочинних посягань.

Ключові слова: *комерційна таємниця, товари та послуги, відомості, розголошення, конфіденційність, кримінальна відповідальність.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах ведення економічної діяльності питання захисту свого бізнесу від антиконкурентних посягань стає особливо актуальним. Незважаючи на те, що рентабельність бізнесу знижується, кількість замовлень, а так само оборотні активи компаній скорочуються, гарантування та правова охорона комерційної таємниці не втрачають свого важливого значення. А тому не можна не погодитися з О.О. Дудоровим у тому, що за умов жорсткої конкуренції захист торговельної марки і фірмового найменування як нематеріальних, але вельми цінних активів має для успіху в бізнесі не менше значення, ніж, наприклад, маркетинг, комунікації чи управління фінансами [1, с. 648]. Свого часу Б.В. Волженкін писав, що розвиток вільного підприємництва та пов'язаної з ним конкуренції наполегливо потребує правового забезпечення захисту інформації, що має комерційну